

Uniwersytet
w Siedlcach

KAU KYIV AGRARIAN
UNIVERSITY

Baltic International Academy (Latvia) | Daugavpils University (Latvia) | College of Accounting and Finance (Latvia) | V.N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine) | Kyiv National University of Technologies and Design (Ukraine) | Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine | Panevezys University of Applied Sciences (Lithuania) | Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Ukraine) | University of Siedlce (Poland) | University of Oradea (Romania) | Kyiv Agrarian University of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (Ukraine) | Lithuanian Sports University (Lithuania)

December 13-14, 2024

XIII International Research-to-Practice Conference

“Society Transformations in Social and
Human Sciences”

Lecturers, post-graduate students, Ph.D. candidates, Master's students and professional practitioners are invited to take part in the XIII International Research-to-Practice Conference “Society Transformations in Social and Human Sciences” to be held on December 13-14, 2024.

Conference sections are as follows:

- Contemporary Management, Business and Innovation
- Finance and Economics for Sustainable Future
- Legal Science
- Geopolitical and Humanitarian Aspects of European Security
- Topical Issues of Psychology: Theory and Practice
- Multidimensional Translation: From Science to Arts
- Communication Technologies and Tourism
- Arts and Design

Working languages of the Conference are Latvian, English, Russian and Ukrainian.

Subsequent to the Conference, online Conference proceedings identified by international publishing number e-ISBN are to be published on the BIA website. Only the materials meeting all the requirements for the submission of papers will appear in the Conference proceedings.

Registration for the Conference deadline is **December 3, 2024:**

<https://forms.gle/tgMvF6X1SqZtcAqt5>

Article meeting all the submission requirements must be sent to email address konference@bsa.edu.lv **until December 9, 2024.**

Master's students and doctoral students submit materials along with a review of the research advisor!

Participation fee is **10 EUR** for publishing an article in the conference proceedings.

Participation fee for lecturers, doctoral students and Master's students from BIA and HEI co-organizers is **5 EUR** for publishing an article in the conference proceedings.

Fee to be paid to:

BALTIC INTERNATIONAL ACADEMY
VAT Nr.LV 40003101808
A/S „Swedbank”
Account: LV68HABA0551003662871
SWIFT: HABALV22

Purpose of payment:

Please indicate your name, surname, personal code (date of birth) and purpose of payment "Conference 13.-14.12.2024"

CONFERENCE ORGANISING COMMITTEE

Conference Chairman

Assoc. Prof. Vladislav Volkov,
Vice-Rector for Science of the BIA
vladislavs.volkovs@bsa.edu.lv

Coordinator

Maria Tkachukova,
Assistant to Vice-Rector for
Science of the BIA
konference@bsa.edu.lv
+37167100234

The requirements for the conference paper submission

The following requirements for the structure and the layout of the conference paper must be observed:

- 1) **Title of the paper:** font – Times New Roman Bold, font size – 14 pt., Center.
- 2) **Information about the author:** the name and surname of the author(s) (Times New Roman Bold, 12pt, right), country, the higher education establishment, branch, study programme, email (12 pt., right).
- 3) **Information about the research advisor:** academic degree, scientific title /position, name, surname (Times New Roman, 12 pt., right).
- 4) **Abstract:** font – Times New Roman Bold, font size – 10 pt. Up to 500 characters with spaces, (Times New Roman, 10 pt). The abstract should give a general idea of the contents of the article, therefore it should contain concise information about the purpose of writing, the research problem, the novelty of the material and the main conclusions. Abstract must be written in two languages (English and Latvian/Russian/Ukrainian).
- 5) **Keywords:** the title – Keywords (Times New Roman Bold, 10 pt), list keywords on a separate line in alphabetical order (five at most).
- 6) **Body of the paper:** size – 5500 to 10 000 characters, font – Times New Roman, font size – 12 pt, line spacing – 1, full justification. The article should be written on standard size A4 format pages in the Word format. Pages are not numbered. The following margins must be observed: from the left side - 3 cm, from the right side - 2 cm, from the top, bottom - 2 cm. Tables and figures are numbered. For table and figure titles use: Times New Roman, 12 pt. The number and titles of figures are to be placed centrally below, while for the tables centrally above. References to the sources are given inside the article in square brackets, for instance [1, 10].
- 7) **Structure of the paper:**
 - Introduction must comprise a concise wording of the research problem, the topicality of the research, the goal of the research, the research design and the methods used;
 - Basic theoretical and practical provision;
 - Research findings or data, evaluation of research results;
 - Conclusions.
- 8) **References** (Times New Roman Bold, 10 pt, Center), the list of the literature and other sources must be numbered (Times New Roman, 10 pt). The list of regulations and normative acts must be compiled in accordance with the legal hierarchy. The list of references is divided by language, but with a consecutive numbering, first go the sources in Latin characters, followed by the sources in Cyrillic characters.

The names of parts of the article must be written in English and in the language of the article.

The file name should contain the participant's surname in Latin characters (for example: "Ivanovs-ARTICLE").

Papers failing to meet the above requirements will not be accepted

EFEKTIVITĀTES NOVĒRTĒŠANAS AKTUALITĀTE PUBLISKAJĀ SEKTORĀ

Name, Surname

The country

University

Study programme

email

Scientific supervisor:

scientific degree, name and surname

ANOTĀCIJA

Šī darba ietvaros autors norāda uz efektivitātes novērtēšanas nepieciešamību publiskajā sektorā pamatojoties uz politikas plānošanas dokumentu izvirzītajiem mērķiem un piedāvā DEA ekonometrisko metodi, kā pētniecības instrumentu efektivitātes novērtēšanai sociālās aprūpes jomā saistībā ar populācijas novecošanos. Darbā tiek veikta ārvalstu un pašmāju literatūras analīze, kā arī tiek akcentēts līdzīgu pētījumu trūkums Latvijas labklājības nozarē un šādu pētījumu izstrādes sociālais un ekonomiskais ieguvums.

Atslēgvārdi: efektivitāte, DEA, demogrāfija

ABSTRACT

In the framework of this work author points out the need for efficiency assessment in the public sector on the basis of the objectives set out in the policy planning documents and offers the DEA econometric method for assessing the effectiveness of research tools in social care field for aging population. The paper analyzes foreign and domestic literature and emphasizes absence of similar researches in the welfare sector of Latvia and the social and economic benefits of developing such research.

Keywords: efficiency, DEA, demography

IEVADS. INTRODUCTION

Kā darba pētāmā problēma ir izvirzīta efektivitātes noteikšana publiskajā sektorā, kura ir aktuāla sakarā ar demogrāfisko situāciju valstī, sabiedrības novecošanos, iedzīvotāju imigrāciju un ierobežotiem valsts budžeta un pašvaldību resursiem ir nepieciešams izvērtēt nozaru finanšu līdzekļu efektīvu izmantošanu publiskajā sektorā. Latvijas Republikas nozaru ministrijās tiek izstrādāti politikas plānošanas dokumenti, kuri orientēti uz ilgtspējīgu attīstību un iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu [2]. Starp prioritārajiem politikas plānošanas dokumentu rīcības plāna uzdevumiem izvirzīto mērķu sasniegšanai ir efektivitātes palielināšana attiecīgās nozares dažādās jomās, t.i., ekonomiskā, administratīvā, sociālā u.c. [7].

Kā viens no zinātniski pazīstamiem ekonometriskajiem instrumentiem efektivitātes novērtēšanā ir DEA metode [16]. Minētā metode ir plaši pielietota daudzās tautsaimniecības nozarēs ārpus Latvijas, taču tās pielietošana Latvijā ir visai ierobežota. Pētījums demonstrē efektivitātes novērtēšanas instrumenta- DEA izmantošanu tautsaimniecības nozarēs, papildus uzmanību pievēršot veselības un sociālai jomai.

Šī pētījuma mērķis ir veikt literatūras pārskatu par efektivitātes novērtēšanas metodēm publiskajā sektorā, akcentējot veselības aprūpes un sociālo jomu izmantojot literatūras analīzi kā izpētes metodi.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Apstākļos, kad finanšu līdzekļi ir ierobežoti, kā arī aizvien pieaugošās demogrāfiskās struktūras izmaiņu dēļ, ir svarīgi panākt pēc iespējas efektīvāku finanšu līdzekļu izmantošanu ilglaicīgās sociālās aprūpes institūcijās. Latvijā līdz šim nav vērtēta ilglaicīgo aprūpes iestāžu produktivitāte un efektivitāte finanšu līdzekļu izmantošanas kontekstā, izmantojot uz zinātnei balstītas ekonometriskās metodes.

Pēc iedzīvotāju skaita prognozēm Eiropas Komisijas dati liecina, ka cilvēku skaits vecumā virs 60 gadiem Eiropā turpina palielināties, bet darba spējīgo cilvēku skaits samazinās, un pēc Eiropas centrālās statistikas prognozēm šī tendence saglabāsies nākošajā desmitgadē [22,30,6].

Līdzšinējās tendences norāda, ka vecuma grupā 65 un vairāk gadi iedzīvotāju skaits Latvijā ir pieaudzis. Laika posmā no 2007.gada līdz 2017.gadam, tas ir pieaudzis par 3 691 personu jeb procentuāli par 1%. Attiecīgi ir vērojams pieaugums arī ilglaicīgo sociālo pansionātu iemītnieku skaitā. Minētā laika posma ietvaros tas ir pieaudzis par 1172 personām jeb 20%. Šāds pieaugums iespējams ir palielinājis ilglaicīgo sociālo aprūpes institūciju noslogojumu [3,4].

Labklājības ministrijas projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" ietvaros tika veikts pētījums „Pašvaldību sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtēšanas rezultāti un to analīze” [10]. Pētījums ietver sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtējumu, bet pētījuma metodoloģija balstās galveno kārt uz padziļinātu interviju, anketēšanas un aptauju rezultātiem [11]. Analizējot pētījuma metodoloģiju, respondentu atlasu un skaitu, ir pamats uzskatīt, ka šim pētījumam nav optimālas objektivitātes.

Pašlaik vienīgā efektivitātes analīzes metodika, kura ir izstrādāta valsts pārvaldes ietvaros ir Valsts kancelejas izstrādātā „Nozarēs veikto ieguldījumu efektivitātes analīzes [8]. Minētā metodika netiek izmantota ministriju ikdienas darbā, to piemēro tad, ja Finanšu ministrija ir noteikusi kādu jomu, kurā veicama izvērtēšana atbilstoši metodikai [8]. Šī metodika, kuras ietvaros tiek salīdzināti nozarē ieguldītie finanšu līdzekļi un rezultatīvie rādītāji attiecībā pret citu valstu rezultātiem vai izmantojot Latvijā vēsturiski pieejamos datus noteiktā nozarē, var palīdzēt budžeta plānošanai un nozares politikas veidošanai, tomēr atkarībā no rezultāta, ja tas ir neapmierinošs, ir nepieciešams veikt papildus pētījumus, lai noskaidrotu šo zemo rādītāju iemeslus [9]. Tomēr jāatzīmē, ka viena no efektivitātes novērtēšanas biežāk pielietotām metodēm dažādās tautsaimniecības un biznesa nozarēs ir Data Envelopment Analysis Method -turpmāk (DEA), kura tad arī būtu pielietojama politikas realizācijas izvērtēšanai attiecībā uz efektivitāti kā sasniedzamo mērķi.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

DEA metode ir uzskatāma par vienu no metodēm, kura analizē un pēta sakarību starp ieguldītajiem resursiem un iegūtajiem rezultātiem. Šobrīd DEA metode tiek pielietota gan publiskā sektorā, novērtējot skolas, slimnīcas, veselības aprūpes sistēmas un augstskolas, gan arī privātā sektora novērtēšanai, piemēram, bankas un finanšu institūcijas [21]. Dānijas finanšu ministrija ir atdzinusi DEA metodi par vienu no labākām salīdzinot publiskā sektora organizācijas [24].

Par vienu no nozīmīgākajiem autoriem šajā jomā tiek minēts Maikls Džeims Farells, kurš 1957.gada savā publikācijā aprakstīja nepieciešamību attīstīt labākus modeļus organizāciju produktivitātes labākai izvērtēšanai [17]. Balstoties uz M. Dž. Farella idejām, pirmreizēji DEA metodi prezentēja Abrahams Charnes, Vilijams Coopers un Edvardo Rhodes [15].

Meklējot zinātnisko literatūru par efektivitātes vērtējumiem publiskajā sektorā, datubāzēs ir atrodamas publikācijas, kurās ir vērtētas slimnīcas, veselības aprūpes sistēmas un sociālās aprūpes

institūcijas. Piemēram, Jacobs R. izmantojot DEA un SFA (Stochastic Frontier Analysis) metode, ir vērtējusi slimnīcu izmaksu efektivitāti [25]. Arī citi autori ir izmantojuši DEA slimnīcu izmaksu efektivitātes vērtēšanā [23,36]. Atsevišķi literatūras avoti norāda, ka DEA metode ir izmantota novērtējot pat veselības aprūpes sistēmas. Piemēram, tādi autori kā Elba F. et al DEA metodi ir izmantojuši veselības aprūpes sistēmas novērtēšanai Itālijā [20]. Savukārt, Medeiros J. un Schwiers C. izmantoja DEA un SFA metodes Eiropas Savienības veselības aprūpes sistēmu novērtēšanai [29]. Arī Eiropas Veselības sistēmu un politiku observatorija ir izmantojusi DEA metodi veselības sistēmu vērtēšanā [18]. Attiecībā uz ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādēm DEA metode ir izmantota vērtējot šo iestāžu tehnisko efektivitāti [26]. Kooreman P. ir pētījis Nīderlandes ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādes, secinot, ka 50% no šīm iestādēm ir efektīvas [27]. Somija 2005. gadā arī ir veikusi pētījumu izmantojot DEA metodi, lai izvērtētu tehnisko efektivitāti un salīdzinātu to ar aprūpes rezultātiem ilglaicīgā sociālā aprūpes jomā. Kā kvalitātes rezultatīvie rādītāji šajā pētījumā tika izmantoti tādi rādītāji kā traumu prevalence atrodoties ilglaicīgās aprūpes iestādēs u.c., bet kā resursi ir māsu skaits, infrastruktūras lielums u.c. [28].

Tāpat minēto metodi izmantoja pētot efektivitāti bezpeļņas un komerciālās ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādēs [31]. Saistībā ar īpašuma formām un efektivitāti pēc DEA metodes ilglaicīgās sociālās iestādēs ir veikti vairāki pētījumi. Piemēram, Anderson R. et al pētījumā konstatē, ka ASV privātās ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādes ir efektīvākas par nekomerciālām iestādēm [13]. Taču analizējot pakalpojuma kvalitāti šī pētījuma ietvaros, atklājas, ka nekomerciālās ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādēs pakalpojuma kvalitāte ir labāka nekā privātajās iestādēs. Saistībā ar pakalpojuma kvalitāti un efektivitāti ilglaicīgās sociālajās iestādēs ASV ir veikts vēl viens pētījums- DeLellis N. savā pētījumā norāda, ka pakalpojuma kvalitāte ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādēs ir saistīta ar efektivitāti, proti, iestādēs, kuras ir uzrādījušas augstu efektivitāti pēc DEA, ir sliktāka aprūpes procesa kvalitāte (piemēram, ar procesu kvalitāti DeLellis pētījumā saprot pansionātu iemītņieku īpatsvaru ar pretšāpju terapiju un atsāpināšanas procesu), savukārt, aprūpes rezultatīvie rādītāji (piemēram, pansionātu iemītņieku īpatsvars ar imobilitāti) ir labāki [19]. Arī citi autori ir mēģinājuši integrēt kvalitātes aspektus DEA metodē vērtējot ilglaicīgo sociālo iestāžu kvalitāti [32].

Populācijas novecošanas kontekstā arī Japāna ir veikusi ilglaicīgo sociālo aprūpes iestāžu efektivitātes izvērtēšanu vērtējot gan izmaksas un izdevumus, gan infrastruktūras efektivitāti, salīdzinot iestādes dažādos Japānas reģionos [35]. Līdzīgi ir rīkojusies arī Eiropas Savienība, veicot pētījumu saistībā ar ilglaicīgo sociālo iestāžu efektivitāti izmantojot DEA. Eiropas Savienības veiktajā pētījumā tika vērtēta šo iestāžu tehniskā efektivitāte (infrastruktūra un resursi) un aprūpes procesi paliatīvā fāzē. Pētījuma kopumā tika iekļautas tikai sešas Eiropas Savienības valstis [33].

Latvijā DEA efektivitātes novērtēšanas metode ir pielietota finanšu un banku sektorā un pensiju pārvaldes fondu izvērtēšanā, kā arī sekundārās veselības aprūpes jomā [1,14,33,12]. Arefjefs I. un Sloka B. pētījumā skaidro kāpēc mazo un vidējo pensiju fonda pārvaldības uzņēmumi ir salīdzinoši efektīvāki par lielākiem fondiem [14]. Kas attiecas uz veselības aprūpes jomu, tad Veselības ministrijas diskusiju dokumentā, izmantojot DEA, ir parādīta efektivitāte dažādās slimnīcu grupās un izanalizēti iemesli kāpēc pastāv atšķirīga efektivitāte starp vienāda līmeņa slimnīcām [12].

KOPSAVILKUMS. CONCLUSION

Labklājības jomā efektivitāte izmantojot zinātniskās metodes nav pētīta, pat neskatoties uz faktu, ka šai jomai ir piešķirts vislielākais finansējums no visām tautsaimniecības nozarēm [5].

Nemot vērā jau iepriekš minētās demogrāfijas tendences un piešķirto finanšu līdzekļu labklājības jomai, būtu nepieciešams apzināt cik efektīvi tiek izlietoti šie līdzekļi, veltot uzmanību institūcijām, kuras nodrošina sociālos pakalpojumus un veicot pētījumu izmantojot iepriekš aprakstītās pētniecības metodes.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. REFERENCES

1. Arefjevs, I. (2017). *Daudzposmu pieeja finanšu uzņēmumu efektivitātes novērtēšanā* (Ph.D.). Banku augstskola.
2. Attīstības plānošana Latvijā, Pārresoru koordinācijas centrs. (2018). Retrieved from <https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/attistibas-planosana-latvija>
3.